

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

unicef

для кожної дитини

**Рекомендації щодо
організації програм з
надолуження освітніх втрат**

Зміст

ВСТУП	3
ВИЗНАЧЕННЯ ПРОГРАМИ З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	4
ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОГРАМ З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	4
ЦІЛЬОВА АУДИТОРІЯ	5
ЗМІСТ ПРОГРАМ З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	6
МЕХАНІЗМИ ТА СПОСОБИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	6
СУБ'ЄКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ З НАДОЛУЖЕННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ	7
МОНІТОРИНГ	8

Вступ

Освіта в Україні сьогодні переживає не найкращі часи. За час пандемії COVID-19 та далі від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну діти зазнали значних втрат у навчанні. Спершу дистанційне навчання, а згодом тимчасова окупація, бойові дії, повітряні тривоги й перебування в укриттях, відсутність електроенергії та нестабільний психологічний стан — ось неповний перелік зовнішніх чинників, які впливали і продовжують залишати свій слід на якості освіти дітей і сформованості в них необхідних навичок. Тож зараз гостро стоїть питання створення та впровадження програм з надолуження освітніх втрат.

Ці рекомендації призначені для громадських організацій та інших стейкхолдерів (наприклад, закладів освіти, органів управління освітою), які вже впроваджують або планують впроваджувати програми з надолуження освітніх втрат. Документ створений за результатами обговорення викликів впровадження програм з надолуження освітніх втрат, яке було організоване 7 червня 2023 року за ініціатииви Міністерства освіти і науки України. Він відображає спільне бачення учасників обговорення щодо впровадження таких програм.

В обговоренні взяли участь представники таких освітніх організацій: Український центр оцінювання якості освіти, Інститут модернізації змісту освіти, Український інститут розвитку освіти, Державна служба якості освіти, Служба освітнього омбудсмена України, а також UNICEF, INGO Plan International, World Vision International, People in Need, Save the Children, Norwegian Refugee Council, GoGlobal NGO, «Навчай для України», ГС «Ре: Освіта», ГО «Жіночий консорціум України», Асоціація інноваційної та цифрової освіти, Центр освіти «Оптіма», БО «БФ ПОСМІШКА ЮА», ГО «Смарт освіта», ICF savED, ГС «Освіторія», ГО «ДоброДім Дніпро», Street Child Ukraine.

Документ має рекомендаційний характер і пріоритизує географію та навчальні предмети для програм з надолуження освітніх втрат. Наприклад, якщо громадська організація (ГО) працює в регіоні зі школою, де діти в початкових класах не можуть читати, то пріоритет — навчити їх читати, бо це базова навичка, без якої дитина не зможе сприймати інформацію, обробляти її, використовувати отримані знання з користю для себе тощо.

Визначення програми з надолуження освітніх втрат

Міжвідомча мережа співпраці з питань освіти в умовах надзвичайних ситуацій (INEE) визначає програму з надолуження освітніх втрат як **короткострокову освітню програму для дітей та молоді, які активно відвідували школу до перерви в навчанні**. Така програма надає учням можливість засвоїти пропущений матеріал для їх повернення до формальної системи освіти.

Програма з надолуження освітніх втрат в українському контексті, за визначенням, прийнятим робочою групою під час заходу 7 червня 2023 року, присвяченого розробленню рамки для впровадження програм з надолуження освітніх втрат в Україні, — це **комплекс заходів для здобувачів загальної середньої освіти, спрямований на визначення прогалин у навчанні та їх компенсацію, а також на адаптацію, пріоритезацію предметів (знань та компетентностей), надання психологічної та соціально-емоційної підтримки**.

Принципи організації програм з надолуження освітніх втрат

10 принципів організації програм з надолуження освітніх втрат були розроблені Робочою групою з питань прискореного навчання (Accelerated Education Working Group — AEWG)¹ Міжвідомчої мережі з питань освіти в надзвичайних ситуаціях (Inter-Agency Network for Education in Emergencies — INEE). Вони є вичерпними та відповідають українському контексту. Ці принципи були розроблені з метою підтримати міністерства, виконавців, донорів та інших суб'єктів у створенні та оцінюванні програм з надолуження освітніх втрат для того, щоб вони могли підвищити їхню якість, що також вплине на якість освітньої системи загалом і допоможе учням, які мають прогалини в навчанні, надолужити пропущене та продовжити навчання.

УЧНІ

- Принцип 1:** Програма з надолуження освітніх втрат відповідає всебічним потребам учнів.
- Принцип 2:** Освітнє середовище є фізично та емоційно безпечним; у ньому існують плани запобігання, готовності та реагування на надзвичайні ситуації.
- Принцип 3:** Навчальна програма з надолуження освітніх втрат скорочена; пріоритет надається найважливішим компетенціям, їхній інтеграції та закріпленню.
- Принцип 4:** Навчальний час, форма навчання та іспити можуть бути адаптовані.
- Принцип 5:** Програма з надолуження освітніх втрат ефективно використовує індивідуальний підхід до навчання

УЧИТЕЛІ

- Принцип 6:** Вчителі повертаються до освітнього процесу; їхнє благополуччя підтримується після перерви у викладанні.
- Принцип 7:** Учителям надаються можливості та ресурси для залучення всіх учнів та впровадження програми з надолуження освітніх втрат.

УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМОЮ

- Принцип 8:** Учні, їхні сім'ї та громади отримують інформацію, залучаються до консультацій та беруть активну участь у розробленні та реалізації програми з надолуження освітніх втрат.

ВІДПОВІДНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНИМ ОСВІТНІМ СТРАТЕГІЯМ

- Принцип 9:** Програма з надолуження освітніх втрат визнана та узгоджена з національною системою освіти та має чіткі шляхи реалізації.
- Принцип 10:** Програма з надолуження освітніх втрат інтегрована в національну систему освіти та відповідну стратегію.

¹ <https://inee.org/resources/catch-programmes-10-principles-helping-learners-catch-and-return-learning>

Цільова аудиторія

Цільовою аудиторією програм з надолуження освітніх втрат є діти молодшого та середнього шкільного віку, які тривалий час мали обмежений доступ до очної та/або дистанційної освіти або не мали такого доступу взагалі. До них зокрема належать:

- діти, які перебувають на деокупованих територіях;
- діти, які перебувають на територіях, де тривають бойові дії, або в районах, розташованих неподалік місць бойових дій;
- діти з прикордонних територій, де заклади освіти не працюють в очному форматі через безпекову ситуацію;
- діти, які повертаються з-за кордону;
- діти з числа внутрішньо переміщених осіб, які з тих чи інших причин тривалий час не мали доступу до очної та/або дистанційної освіти.

Пріоритетні регіони для реалізації програм з надолуження освітніх втрат, де тривають (тривали) активні бойові дії та переважає дистанційна форма освіти:

- Дніпропетровська область;
- Донецька область;
- Запорізька область;
- Луганська область;
- Миколаївська область;
- Одеська область;
- Сумська область;
- Харківська область;
- Херсонська область;
- окремі громади в інших, крім зазначених вище, областях, що межують із Російською Федерацією та Білоруссю, де заклади освіти працюють дистанційно через безпекову ситуацію.

З огляду на обмежені ресурси для реалізації програм з надолуження освітніх втрат необхідно пріоритизувати дітей із вразливих категорій для участі в таких програмах, а саме:

- дітей із малозабезпечених сімей;
- дітей із багатодітних сімей, які не мають достатньої кількості пристроїв для дистанційної освіти;
- дітей із особливими освітніми потребами;
- дітей представників національних меншин;
- дітей, які не зареєстровані в закладах загальної середньої освіти.

Ще одна категорія дітей, що першочергово потребує залучення до програм з надолуження освітніх втрат, — це **діти, які повертаються з Російської Федерації та тимчасово окупованих територій**. Під час розроблення програм для них потрібно враховувати факт їхнього навчання за програмами Російської Федерації та можливу потребу в психоемоційній підтримці.

Діти продовжують навчання в укритті під час тривоги.
Фото: Європейський Союз/О. Ратушняк

Зміст програм з надолуження освітніх втрат

Фокусом програм з надолуження освітніх втрат у наведених вище регіонах мають бути базові предмети.

Початкова школа:

- українська мова (читання та письмо);
- математика.

Середня школа (фокус на НУШ, 5-6 класи):

- українська мова та література;
- математика.

Діагностичне тестування

Для ефективного впровадження програм необхідно підготувати діагностичні тести. Починаючи з вересня 2023 року на платформі ВШО для учнів 5-9 класів будуть доступні тести з усіх предметів.

ПЗПС (психічне здоров'я та психосоціальна підтримка) як частина програм з надолуження освітніх втрат має передбачати:

- навчання вчителів надання психосоціальної та психоемоційної підтримки;
- інтеграцію соціально-емоційного навчання в освітній процес;
- відслідковування психічного стану дітей;
- перенаправлення до професійної допомоги у складних випадках;
- супервізію для вчителів.

Програми з надолуження освітніх втрат в умовах війни мають базуватися на глибокому розумінні психології та мотивації учнів, учителів і батьків. Потрібно передбачити використання тих інструментів, які дають школярам право вибору, забезпечують можливість проявляти свої сильні сторони та вміння, залучають до суспільно важливих справ через проєктні завдання, які стосуються відбудови своїх громад або волонтерства, тощо.

Механізми та способи впровадження програм з надолуження освітніх втрат

Спосіб* (механізм реалізації)	Можливі труднощі та ризики	Шляхи розв'язання
Робота вчителя під час освітнього процесу та поза ним заради надолуження освітніх втрат учнів	Труднощі з індивідуалізацією навчання у великих класах.	Потребує розв'язання на державному рівні; буде враховано під час створення національної стратегії.
	Відсутність коштів на проведення додаткових занять у позаурочний час.	Потребує розв'язання на державному рівні; буде враховано під час створення національної стратегії.
	Перевантаження вчителів та учнів, низька мотивація.	Програми лише довкола ключових тем і предметів.
	Недостатні навички у вчителів для роботи з дітьми, що мають освітні втрати; недостатні вміння для адаптування програм тощо.	Програми з підвищення кваліфікації, які пропонують різні суб'єкти.
	Недостатня кількість корекційних і педагогічних занять для дітей із особливими освітніми потребами.	Доплати вчителям за ці заняття.
	Відсутність навчально-методичних матеріалів для роботи з подолання освітніх втрат і розривів (матеріали з ключових тем, діагностичні інструменти тощо).	Розроблення матеріалів з ключових тем, діагностичних інструментів; навчання вчителів ними користуватися.

Залучення волонтерів, студентів, додаткових учителів для роботи з дітьми	Брак волонтерів і вчителів, які вміють та хочуть проводити такі заняття.	Промоція з широкою кампанією залучення.
	Відсутність моделі адміністрування таких програм.	ГО та інші суб'єкти, які вже впроваджують або планують впроваджувати програми з надолуження освітніх втрат, можуть підготувати свої рішення та моделі, які будуть розглянуті та враховані під час розроблення національної стратегії.
Літні програми з надолуження освітніх втрат	Брак фінансів.	Пошук міжнародних партнерів.
	Низька мотивація учнів і вчителів.	Формат таборів може зацікавити учнів.

* Усі ці способи можуть бути впроваджені в онлайн-, очному та змішаному форматах.

Суб'єкти впровадження програм з надолуження освітніх втрат

Можуть упроваджувати:

- заклади загальної середньої освіти;
- заклади позашкільної освіти;
- громадські організації;
- органи управління освітою на рівні громади.

Можуть викладати:

- учителі;
- запрошені тренери;
- волонтери;
- батьки;
- студенти педагогічних закладів освіти (у межах практики), інших вищих або професійних закладів освіти за умови методичної підтримки та/або супроводу;
- сильні учні (за підтримки або наставництва вчителя).

Вимоги до кваліфікації викладача програм з надолуження освітніх втрат:

- знання теоретичних і практичних засад фасилітації освітнього процесу;
- методична підготовка щодо реалізації програм з надолуження освітніх втрат;
- володіння основами психологічних знань і травма-інформованого підходу;
- володіння стратегіями формульованого та підсумкового оцінювання;
- володіння цифровими технологіями.

Усі викладачі (тьютори, волонтери тощо), залучені до впровадження програм за участю дітей, мають дотримуватися основних принципів щодо захисту дітей від будь-яких форм жорстокого поводження, насильства, а також політики абсолютної нетерпимості до будь-якої форми сексуального домагання, сексуальної експлуатації та наруги.

Учень Херсонської школи Гліб, 8 років, підключається до своїх уроків онлайн за допомогою планшета, отриманого від ЮНІСЕФ.
Фото: ЮНІСЕФ/О. Філіппов

Моніторинг

Рекомендовані індикатори для моніторингу програм з надолуження освітніх втрат

Для оцінювання ефективності програм з надолуження освітніх втрат пропонуємо використовувати такі індикатори:

- кількість дівчаток і хлопчиків, які взяли участь у програмі;
- відсоток дітей, які покращили свої знання принаймні з одного предмета / вдосконалили щонайменше одну ключову компетентність / наскрізне вміння за результатами участі у програмі з надолуження освітніх втрат.

Дані рекомендуємо збирати в таких розрізах:

- стать (хлопчики / дівчатка);
- вік (діти дошкільного віку / початкової (1-4 класи) / базової (5-9 класи) / старшої школи (10-12 класи));
- категорія вразливості (діти з числа внутрішньо переміщених осіб / з багатодітних сімей / з особливими освітніми потребами тощо);
- географія (область, район, громада, школа, де зареєстрована дитина).

Під час підрахунку кількості дітей, які взяли участь у програмі з надолуження освітніх втрат, потрібно визначити критерії, за якими здійснюється такий підрахунок. Наприклад, це може бути відсоток відвіданих занять і включення до підрахунку лише тих дітей, які відвідали не менше 50% занять, передбачених програмою з надолуження освітніх втрат.

Важливо також збирати дані про те, у якому закладі освіти зареєстрована дитина. Це допоможе забезпечити ефективну координацію під час реалізації програм з надолуження освітніх втрат, сприятиме обміну даними між партнерами та дасть змогу порахувати всіх дітей, які візьмуть участь у таких програмах, без дублювання даних.

Освітній кластер збирає інформацію про те, які проекти й де втілюються. На його сторінці є посилання на [форму](#), яку можна заповнити й надіслати кластеру для уникнення дублювання.

КОНТАКТИ

Міністерство освіти і науки України

- м. Київ, пр-кт Берестейський, 10
- ez@mon.gov.ua
- UAMON
- MON_UKRAINE
- [mon.ua.official](https://www.instagram.com/mon.ua.official)
- @mon_ukraine
- @MONUKRAINE
- UAmonogram

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)

- м. Київ, вул. М. Грушевського, 9Б
- kyiv@unicef.org
- UNICEFUkraine
- [unicef_ukraine](https://www.instagram.com/unicef_ukraine)
- @unicef_ukraine
- @UNICEFUkraine1997
- unicef_ukraine